

Кримінальний процес та криміналістика

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20507423>

Захисна промова адвоката: межі допустимості

Дільна Зоряна Федорівна,

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін навчально-наукового

інституту права та правоохоронної діяльності

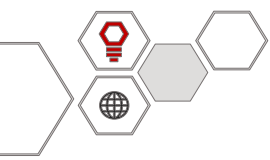
Львівського державного університету внутрішніх справ

Львів, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-6066-1279>

Прийнято: 20.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація. Метою дослідження питання меж допустимості захисної промови адвоката у судових дебатах є з'ясувати ключові моменти, що стосуються структури її змісту та форми, а також особливостей проголошення у судовому засіданні.

Методологічну основу дослідження становить сукупність як загально-наукових, так і спеціальних методів дослідження. Зокрема метод індукції та аналізу застосовано з метою з'ясування поняття захисної промови та її значення, системний підхід застосовано для аналізу структурних частин захисної промови. Формально-юридичний метод дозволив проаналізувати положення чинного законодавства, що стосуються діяльності адвоката на етапі судових дебатів, зокрема під час підготовки та проголошення захисної промови, тоді як порівняльно-правовий дозволив співставити вимоги до поведінки адвоката, (зокрема його виступу), які містяться у нормативно-правових актах.

У ході дослідження загалом висвітлено питання значення ролі захисника у кримінальному провадженні загалом та у ході судового розгляду зокрема, а також зосереджено увагу саме на понятті та значенні захисної промови під час судових дебатів. З'ясовано, що захисна промова є обов'язковим заключним виступом адвоката, який спрямований насамперед здійснити правомірний психологічний вплив на склад суду, присяжних (якщо вони беруть участь у розгляді справи) та інших присутніх у залі судових засідань осіб, з метою переконати їх у правильності своєї позиції. Оскільки захисна промова адвоката прямо впливає на формування внутрішнього переконання судді, що має наслідком прийняття рішення у справі, відтак вона повинна відповідати вимогам допустимості. На основі аналізу чинних нормативно-правових актів, що регламентують діяльність адвоката, у статті виокремлено ряд положень, що визначають межі допустимості такої промови. Обґрунтовано, що захисна промова повинна відповідати не лише вимогам процесуального закону, а й правилам етики, моральної культури, а саме зовнішнього її прояву – відповідного зовнішнього вигляду адвоката та культури його спілкування. Наголошено, що важливе значення має знання та застосування адвокатом методів та засобів психологічного впливу у ході складення та проголошення свого виступу.

Ключові слова: судові дебати, захисник, адвокатська таємниця, етика виступу в суді, психологічний вплив.

Lawyer's defensive speech: limits of admissibility

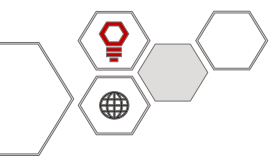
Zoriana Dilna,

Candidate of Law, Associate Professor of the Department of Criminal Law

Disciplines of the Educational and Scientific Institute of Law and Law

Enforcement Activities Lviv State University of Internal Affairs

Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-6066-1279>

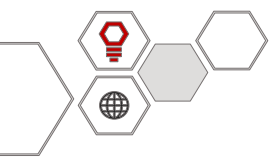

Abstract: The purpose of studying the issue of the limits of admissibility of a lawyer's defensive speech in court debates is to clarify key points related to the structure of its content and form, as well as the features of the proclamation in a court session.

The methodological basis of the study is a combination of both general scientific and special research methods. In particular, the method of induction and analysis was used to clarify the concept of a defensive speech and its meaning, and a systemic approach was used to analyze the structural parts of a defensive speech.

The formal-legal method allowed us to analyze the provisions of current legislation relating to the activities of a lawyer at the stage of court debates, in particular during the preparation and delivery of a defense speech, while the comparative-legal method allowed us to compare the requirements for the behavior of a lawyer (in particular his speech) contained in regulatory legal acts. The study generally highlights the importance of the role of a defense attorney in criminal proceedings in general and during a trial in particular, and focuses specifically on the concept and meaning of a defense speech during court debates. It has been found that a defense speech is a mandatory final speech by a lawyer, which is aimed primarily at exerting a legitimate psychological influence on the court, the jury (if they participate in the case) and other persons present in the courtroom, in order to convince them of the correctness of their position. Since the defense speech of a lawyer directly affects the formation of the judge's internal conviction, which has the effect of making a decision in the case, it must meet the requirements of admissibility. Based on the analysis of current regulatory legal acts regulating the activities of a lawyer, the article identifies a number of provisions that determine the limits of admissibility of such speech.

It is substantiated that a defense speech must comply not only with the requirements of procedural law, but also with the rules of ethics, moral culture, namely its external manifestation - the appropriate appearance of the lawyer and the culture of his communication. It is emphasized that the knowledge and application

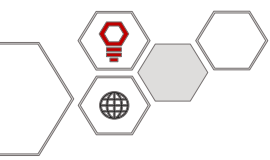

by the lawyer of methods and means of psychological influence in the course of compiling and delivering his speech is of great importance.

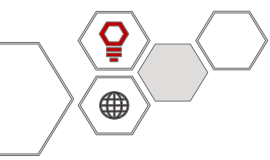
Keywords: court debates, defense attorney, attorney-client privilege, ethics of court appearance, psychological impact.

Постановка проблеми. Ефективна діяльність по здійсненню захисту у кримінальному провадженні є запорукою реалізації права особи на справедливий суд в загальному його розумінні. Так, положення ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод регламентує право кожного обвинуваченого захищати себе особисто або користуватись допомогою захисника. Виправдано вважати, що саме такий спосіб реалізації права на захист як залучення саме захисника, зокрема адвоката є важливою гарантією отримання кваліфікованої, належної допомоги під час кримінального провадження, оскільки саме адвокат, маючи відповідні знання та належну професійну підготовку може забезпечити дотримання прав підозрюваного, обвинуваченого та щоб до останнього була застосована належна правова процедура. Однією із ключових у кримінальному провадженні, зокрема на етапі судового розгляду є судові дебати, де адвокат виступає із захисною промовою. Оскільки чинне законодавство не містить вимог до змісту та форми такої промови, виникає необхідність обговорення питання щодо вимог, яким повинна відповідати захисна промова, визначення допустимих рамок, в яких адвокат може викладати свою позицію, і які б відповідали закону та правилом етики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання стосовно поняття та значення захисної промови адвоката досліджували у своїх працях багато вчених як зі сфери юриспруденції, так і філології. Зокрема наукові праці Храпенко О.О, яка досліджувала особливості захисної промови адвоката у кримінальному провадженні, в тому числі і психологічні особливості. У окремих працях Кацавця Р.С. досліджувались питання саме мовленнєво-

етичних аспектів захисної промови, приділяючи більшу увагу її структурі. Питанням риторики, зокрема її використанню у кримінальному провадженні присвятили праці зокрема, Баліцька М.О., Ковалинська І.В., Лисенко Н.О., Олійник О.Б. тощо. До прикладу Ковалинська І.В. дослідила питання суті та ролі невербальної риторики. Праці Н. Лисенко та Білошенко Л.Л. присвячені дослідженню навпаки вербальних засобів риторики. Науковець Нещадим Д.В. дослідив специфіку захисної промови, а саме теоретичні особливості її побудови[1]. У праці Півненко Л.В. виокремлюється важливість участі захисника у кримінальному провадженні[2]. У працях таких вчених, як Дроздович Н.Л., Черновський О.К. та Скуляк І.А. проаналізовано питання внутрішнього переконання судді та обставини, які на це впливають[4;5]. Окремі питання змісту захисної промови висвітлювались у працях Шульги Л. та Ухач В.З., а саме щодо вимоги всебічної обґрунтованості промови наявними доказами[8;7]. Загурський О. Б. досліджував у своїй праці загалом питання участі адвоката у судових дебатах у ході розгляду справи судом присяжних[11]. Логінова С.М. досліджувала питання адвокатської таємниці та її предмета, що дає можливість краще розуміти дії чи рішення адвокат, які підпадають під це поняття [10]. Яремко С. В. у своїй праці, яка стосується ключових аспектів захисної промови адвоката наголошувала на важливості манери її проголошення, використання невербальних засобів при цьому[12]. Аналогічно про невербальну комунікацію під час судового виступу адвоката наголошувала і Сковронська І.Ю.[13]. Про важливість культури виловлювання під час проголошення судової промови у своїх працях описувала Афанасьєва М. В.[14]. Тоді, як Баліцька М.О. досліджувала поняття та значення саме комунікативної компетентності захисника і її впливу на свідомість оточення, зокрема й суд та інших учасників судового розгляду.[15]. Усі ці праці мають вагомe значення під час дослідження питання меж допустимості захисної промови.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

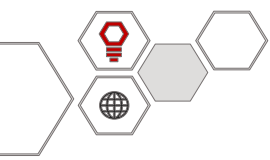
Незважаючи на те, що дослідженню питання промови адвоката приділяли увагу багато вчених, проте певні питання, що стосуються допустимості змісту та форми такої промови, способів її проголошення є дискусійними. Зокрема потребують додаткового аналізу питання вимог до захисної промови адвоката, в тому числі етичних, адже на сьогодні чинні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність адвоката якогось конкретного переліку вимог не містять. Відтак недослідженими залишаються питання саме етичних аспектів захисної промови адвоката та їх співвідношення із Правилами адвокатської етики, а також допустимості методів застосування психологічного впливу під час проголошення такої промови. Також серед науковців немає єдиного підходу щодо форми та змісту такої промови.

Постановка завдання. Метою дослідження у науковій статті є дослідження особливостей захисної промови адвоката, її форми та змісту, а також виокремлення основних меж допустимості такої промови.

Для досягнення мети сформульовано такі завдання:

- 1) дослідити поняття, значення, структуру захисної промови адвоката з точки зору її ефективності
- 2) окремі ключові аспекти захисної промови адвоката
- 3) з врахуванням вимог етики, з'ясувати рамки викладення адвокатом своєї позиції в суді

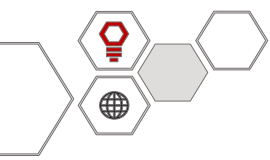
Виклад основного матеріалу дослідження. У кримінальному провадженні на сьогодні діє ряд ключових засад, які регламентують право підозрюваного та обвинуваченого на здійснення справедливого судочинства щодо них. Так, перш за все варто зазначити про їх право на захист, в тому числі залучати до провадження захисника, завдання якого діяти виключно в інтересах свого підзахисного. Виходячи із змісту завдань кримінального провадження, вбачаємо, що держава зацікавлена в тому, щоб особу не було

притягнуто до кримінальної відповідальності безпідставно. Оскільки судовий розгляд може відбуватись протягом тривалого часу, важливим його етапом є судові дебати, під час яких адвокат виголошує захисну промову, метою якої є вплив на склад суду та аудиторію. І оскільки перед промовою адвоката вже виступила сторона обвинувачення, то важливо вміти подолати той психологічний бар'єр обвинувальної установки.

Д. В. Нещадим зазначає, що специфіка захисної промови полягає у тому, що адвокату доводиться виступати після прокурора, якому вже вдалося скласти перше враження та промова якого доволі аргументована і переконлива. Тому, адвокат має подолати як психологічний аспект, так і аргументувати свою точку зору послуговуючись ґрунтовними доказами, логічною аргументацією та емоційними посилами [1, с. 423]. Півненко Л. В. зауважує, що обов'язкова участь захисника виступає важливою гарантією забезпечення права кожної особи на захист у кримінальному провадженні, яка покликана не лише спростувати обвинувачення та діяти виключно в інтересах підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, але й в інтересах правосуддя зокрема [2, с. 92]. Кримінальний процесуальний кодекс України, а саме ст. 45 чітко зазначає: «Захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію)» [3].

Промова має важливе значення саме для формування внутрішнього переконання судді, тобто досягнення такого стану свідомості у судді, при якому формується чітка позиція щодо висновків у кримінальному провадженні. Як визначає Н.Л. Дроздович, внутрішнє переконання судді – це

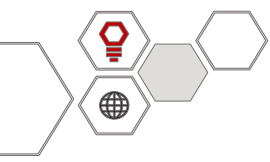

стан свідомості, що відображає результат розумової суб'єктивної діяльності судді в процесі судочинства щодо оцінки доказів з метою достовірного встановлення фактичних обставин конкретної кримінальної справи, що входять до предмета доказування, результат якої втілюється в судовому рішенні [4, с. 253].

Результат внутрішнього переконання судді залежить від індивідуально-психологічних особливостей особистості, від рівня правосвідомості, досвіду тощо. Однак, таке переконання однозначно повинно базуватись на досліджених доказах. Тож вихідним елементом внутрішнього переконання є знання про події, що досліджуються. Переконання виникає, формується та розвивається одночасно зі знанням. Своєю чергою знання, що являються основою та базисом переконання, утворюють його об'єктивну сторону, адже, щоб склалось конкретне внутрішнє переконання недостатньо тільки володіти істинним знанням, – потрібне усвідомлення суддею цього знання як істинного [5, с. 119].

Аналізуючи положення кримінального процесуального законодавства, а також етичних вимог до діяльності адвоката можна виокремити наступні положення, що визначають межі допустимості при проголошенні захисної промови адвокатом під час судових дебатів:

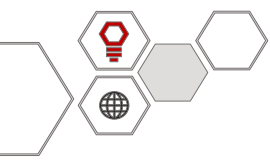
1. Промова повинна відповідати дійсним матеріалам кримінального провадження. Тобто адвокат у своїй промові може посилатись лише на ті докази, які були досліджені у суді та є допустимими. Посилання на недопустимі докази, або ті, які раніше судом не розглядалися забороняється. Тут варто нагадати про положення Правил адвокатської етики, зокрема вимогу для адвокатів дотримуватись принципу законності у відносинах із судом та іншими учасниками судового провадження(ст.42)[6]. Як зауважує В. З. Ухач, аналіз і оцінка зібраних у справі доказів складають основну частину захисної промови. Тут адвокатська практика рекомендує проаналізувати наявність самої події злочину, його склад, характер вини, мотиви, ступінь

відповідальності, причинний зв'язок між діями і наслідками, а також причини злочину й розмір завданої ним шкоди [7, с. 55].

2. У ході судового розгляду у адвоката вже формується чітка позиція щодо розуміння винуватості чи невинуватості його підзахисного, відтак промова повинна містити чітку правову позицію, яку адвокат хоче донести суддям чи присяжним. Така правова позиція стосується насамперед кваліфікації злочину, характеристики окремих елементів складу злочину. Для того, щоб бути переконливим у своїй правовій позиції, слід перш за все продемонструвати знання обставин справи. Захисна промова повністю залежить від умінь та професійних якостей адвоката, а також від його психологічної готовності та культурного становища. Л. Шульга визначає захисну промову в різнобічному руслі, як з точки зору кримінального законодавства, так і відносно якостей адвоката, різних правових особливостей. Науковець тлумачить захисну промову адвоката як промову захисника під час розгляду кримінальної, цивільної, адміністративної справи, у якій навмисно використовується сукупність методів психологічного впливу, спрямованих на висловлення власної позиції щодо значення доказів у справі, про наявність пом'якшуючих чи обтяжуючих для підзахисного обставин, а також своїх міркувань із приводу застосування закону та міри покарання [8, с. 264].

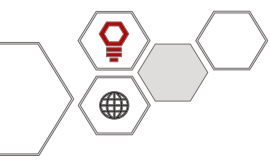
3. Промова повинна відображати ту позицію, яка повністю узгоджується із позицією обвинуваченого. Так, згідно ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокату забороняється: 1) використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта; 2) без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб; 3) займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта(закон)[9]. Про пріоритет інтересів клієнта вказується і у ст. 8 Правил адвокатської етики.

4. У захисній промові адвокат не може допускати розголошення адвокатської таємниці. Так, наприклад, С.М. Логінова вважає, що предметом адвокатської таємниці є факт звернення до адвоката, мотиви, що спонукали до звернення, відмова адвоката від доручення та її мотиви, умови договору про надання юридичної допомоги, документи, які передані адвокату клієнтом, суть консультацій, порад та роз'яснень, правові документи, що складені адвокатом, відомості, які отримані з матеріалів справи, процесуальні дії адвоката, що спрямовані на реалізацію прав клієнта, відомості про особисте життя клієнта та членів його родини, будь-які інші відомості, що можуть бути розголошені лише з дозволу клієнта[10, с.13].

5. Захисна промова повинна містити детальний аналіз особистості обвинуваченого. Тут мова йде не про його анкетні дані, документи, що посвідчують особу тощо, а насамперед його індивідуально-психологічна характеристика, в тому числі спосіб життя, відносини із суспільством. І власне це є одним із ключових завдань адвоката в ході здійснення ним захисту. Адже насамперед обвинувачений є людиною, і через таку характеристику можна показати його мотиви, світогляд, переживання, обставини життєві тощо. Аналіз мотивів вчиненого злочину, на думку О. Б. Загурського, займає вузлове місце в характеристиці особи підсудного. Адже тільки завдяки з'ясуванню мотиву, можливо пояснити, чому він вчинив так чи інакше, які цілі переслідував і до чого прагнув [11, с. 217].

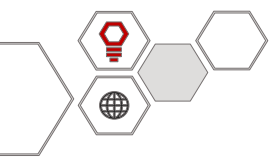
6. Захисна промова повинна містити елементи психологічного впливу на присутніх у залі судових засідань, зокрема суддів та присяжних у випадку їх участі у розгляді справи. Звичайно, мова йде лише про допустимі методи психологічного впливу, до прикладу такі, як переконання та навіювання. Частково можна сюди ж віднести і метод маніпуляції, однак вона може бути допустимою в частині апелювання до емоцій та почуттів суддів чи присяжних, але аж ніяк не недобросовісне зловживання процесуальними правами, перекручування фактів та обставин справи. Але переконати може

лише та людина, яка сама є твердо переконана в своїй позиції. Тому, перш за все адвокат повинен бути беззаперечно впевнений у тому, що він говорить у промові, логічно вміти її викласти, аргументувати тощо. Тобто досягти основної мети – щоб зміст промови уважно вислухали та прийняли.

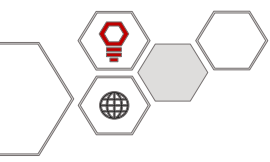
Манера проголошення промови повинна бути прийнятною для її сприйняття. Так, наприклад, не видається допустимим зачитувати текст з листка. Також важливо надавати значення інтонації, жестам та міміці. Мова адвоката при виголошенні промови повинна бути виразною, правильною і ясною. Їй обов'язково мають бути притаманні переконливість, доречність й аргументованість [12, с. 341]. Важливими в виступі адвоката є і невербальні засоби комунікації, тобто жести, міміка, інтонація тощо. Так, наприклад, міміка досить добре стимулює почуття та емоції слухачів, передаючи завдяки рухам м'язів обличчя радість чи печаль, сумніви чи іронію, рішучість або презирство [13, с. 9]. Важливо розуміти, що у своєму виступі адвокату слід використовувати прості та зрозумілі термінологію та мовні конструкції. Тут має значення рівень ерудованості адвоката та його комунікативні вміння та навички, які є важливими методами впливу на учасників судового розгляду.

Щодо міміки та жестів варто зазначити, що вони цілком можуть підсилити зміст промови, акцентувати увагу слухачів на окремих фактах. Власне це є проявом емоцій, які можуть допомогти адвокату під час виступу, однак у деяких випадках і зашкодити. До прикладу, паузи або наголоси потрібно робити в тих моментах промови, коли потрібно підкреслити значимі факти про обвинуваченого, його життя тощо. Натомість зловживання емоціями, спрямування їх щодо іншої сторони або тим більше суду, нестриманість не будуть козирем в руках адвоката. Як зазначає М.В. Афанасьєва, «слово є основним професійним інструментом юриста. Саме тому важливо знати, як використовувати слово, щоб досягти бажаного результату» [14, с. 146]. Варто погодитись із думкою М.О. Баліцької, яка зазначає, що важливою якістю адвоката є його «вміння впливати на свідомість окремих

громадян, груп людей, ... їх думки, емоції і почуття, настроїв і моральне переконання» [15, с. 56]. Наприклад, Ліхтман стверджує, що може багато чого довідатися завдяки розумінню мови тіла присяжних: «Можна визначити, у якому напрямі рухається процес. Присяжні, які усміхаються або сміються з ваших жартів, – на вашому боці. Ті, хто відвертається, – навпаки. Люди, які стежать за вашим ходом думок, надихаються вашими аргументами» [16]. Правила адвокатської етики (ст. 7) зобов'язують адвоката при здійсненні захисту дотримуватись чинного законодавства, використовувати знання та професійну майстерність виключно для здійснення належного захисту та не може вдаватись до методів або засобів, що суперечать як чинному законодавству, так і Правилам адвокатської етики[6].

7. Під час проголошення захисної промови має значення ступінь прояву зовнішньої моральної культури. Мова йде про зовнішній вигляд та культуру спілкування. Відомо, що в першу чергу слухачі оцінюють зовнішній вигляд доповідача. Оскільки адвокати в нашій державі не носять форменого одягу, то на них поширюється вимога ділового стилю, охайності, стриманості. Що стосується культури спілкування, ст. 44 Правил адвокатської етики прямо наголошує на обов'язку адвоката поводити себе чесно та гідно, поважати процесуальні права адвоката іншої сторони. Адвокат у відносинах з іншими учасниками судового провадження зобов'язаний бути: 1) бути стриманим і коректним; 2) реагувати на неправильні дії або вислови цих осіб у формах, передбачених законом; 3) зокрема у формі заяв, клопотань, скарг тощо; 4) бути тактовним при допиті підсудних, потерпілих, сторін у цивільному процесі, свідків та інших осіб(ст. 45). Стаття 50 Правил адвокатської етики декларує, що відносини між адвокатами повинні будуватися на засадах взаємної поваги, дотримання професійних прав адвокатів та гарантій професійної діяльності, слідування принципам адвокатської діяльності, передбаченим Законом України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність", Правилами, рішеннями З'їзду, актами РАУ, НААУ, а також адвокат не повинен допускати стосовно

іншого адвоката висловлювань, що принижують його честь та гідність, завдають шкоди його діловій репутації, нетактовних та принизливих висловів[6].

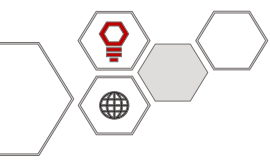
Висновки. Отже, безперечно, що промова захисника може вважатись як підсумок усієї проробленої роботи протягом розслідування кримінального провадження та судового розгляду. Однак слід пам'ятати, що при здійсненні захисту загалом та виголошення захисної промови повинно відбуватись в певних рамках, які повинні відповідати закону та нормам моралі.

Виходячи із системного аналізу положень чинного законодавства про діяльність адвоката, а також потреб практики можна виділити наступні вимоги: 1) законність та допустимість поданої інформації; 2) продуманість та змістовність інформації, яка викладається у захисній промові, обґрунтованість, чіткість, логічність викладеної адвокатом позиції; 3) повне врахування інтересів підзахисного, викладення тієї інформації, яка буде прийнята на користь обвинуваченого; 4) збереження конфіденційності, зокрема мова йде про дотримання адвокатської таємниці при проголошенні промови; 5) виклад детального аналізу особистості обвинуваченого, особливого підсилення потребують ті обставини, які будуть пом'якшувати покарання; 6) допустимість застосування прийомів та методів психологічного впливу; 7) прояв зовнішньої моральної культури, зокрема діловий стиль одягу та культура спілкування з іншими учасниками судового розгляду.

Звичайно, якість промови залежить також і від професійного досвіду адвоката, його індивідуально-психологічних особливостей тощо. Адже вміння переконати словом – це мистецтво, і інколи його потрібно навчатись протягом усього професійного життя.

Список використаних джерел

1. Нецадим Д. В. Теоретичні особливості побудови промови адвоката. *Травневі правові читання: матеріали I Всеукраїнської науково-*

практичної конференції здобувачів та викладачів закладів вищої освіти, м. Черкаси, 7 трав. 2020 р. Черкаси, 2020. С. 422-424.

2. Півненко Л. В. Участь захисника у кримінальному судочинстві за новим КПК України. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО». 2013. No 20. с. 92-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJrn/znpkhnpu_pravo_2013_20_17. (дата звернення: 16.04.2026 р.)

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI URL.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#text>.(дата звернення:16.05.2026)

4. Дроздович Н.Л. Внутрішнє переконання судді як елемент принципу вільної оцінки доказів. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 1. С. 250–258

5. Черновський О.К., Скуляк І.А. Внутрішнє переконання судді. *Право. Серія 18. Економіка і право*. 2011. № 15. С. 116–121

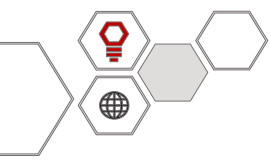
6. Правила адвокатської етики: затверджені Зіздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> (дата звернення: 16.05.2026)

7. Ухач В. З. Судова риторика : навч. посіб. Тернопіль : Вектор, 2011. 114 с.

8. Шульга Л.В. Теоретичні та практичні аспекти захисної промови як засобу психологічного впливу в умовах судових дебатів. *Правничий вісник Університету "КРОК".2012*. Вип. 13. С. 263 – 266.

9. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. URL. № 5076-VI <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення:16.05.2026)

10. Логінова С.М. Адвокатська таємниця: теорія і практика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10. КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2002. 19 с.

11. Загурський О. Б. Участь адвоката у судових дебатах в суді присяжних. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2008. № 20. С. 212-219.
12. Яремко С. В. Захисна промова адвоката: ключові аспекти. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення* : матеріали наукової конференції студентів, м. Львів, 2 черв. 2021 р. Львів, 2021. С. 339-341.
13. Сковронська І. Ю. Застосування невербальної комунікації в судовому виступі адвоката. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2020. № 1. С. 6-9.
14. Афанасьєва М. В. Елементи простої мови юридичних документів. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів* : матеріали Міжнар. наук.-праАктуальні проблеми держави і права 391 акт. конф. (Одеса, 26 квіт. 2024 р.) / НУ "ОЮА" ; за заг. ред. С. В. Ківалова ; відп. за вип. М. Р. Аракелян. Одеса : Фенікс, 2024. С. 146-149. URL: <https://hdl.handle.net/11300/28214>
15. Баліцька М.О. Комунікативна компетентність адвоката як предмет дослідження в юридичній психології. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017 №3. С. 54-57. URL: <https://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/3/15.pdf> (дата звернення: 16.05.2026)
16. 18 секретів адвокатів у кримінальних справах. URL: <https://racurs.ua/2246-18-sekretiv-advokativ-ukryminalnyh-spravah.html>. (дата звернення: 16.05.2026)